

Bartłomiej Kempe
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0009-0009-7173-6190>

Wiktoria Kempe
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0009-0006-3993-5382>

Zagrożenia duchowości małżeńskiej i rodzinnej wynikające z wpływu świata cyfrowego

Threats to marital and family spirituality
arising from digital world influence

Abstract

*The contemporary challenges associated with the family crisis and the increasing number of divorces constitute a significant area of analysis, particularly in the context of marital spirituality, as described by Pope Francis in the exhortation *Amoris Laetitia* (2016). The aim of this study is to identify the causes of this phenomenon, focusing on threats such as disinformation, fake news, and the misuse of social media, supported by current scientific research. The methodology includes an analysis of the impact of the Internet world on anthropological balance, with particular emphasis on the new educational environment and its influence on the concepts of humanity, dignity, and morality.*

The study results reveal the collapse of authorities, variable understanding of the world, and fundamental values as significant threats to family communication, a key tool for mutual understanding. Pope Francis emphasizes that the family should be an environment of truth, devoid of deceit and pretense, which enables its enduring sustenance by God. The analysis of the digital world's impact on the spiritual aspects of the family demonstrates that the absence of truth distances family members from one another, negatively affecting the pursuit of unity with God. The conclusion of the study highlights the necessity of restoring truth in family relationships and referring to Jesus as the antidote to the spiritual crisis, which will help avoid further destructive effects.

Keywords: Amoris Laetitia, family, threats, marital spirituality, disinformation, fake news, communication.

Abstrakt

Współczesne wyzwania związane z kryzysem rodziny oraz rosnącą liczbą rozwodów stanowią istotny obszar analizy, zwłaszcza w kontekście dotknięcia duchowości małżeńskiej, jak opisuje papież Franciszek w adhortacji *Amoris Laetitia* (2016). Celem niniejszego badania jest identyfikacja przyczyn tego zjawiska, skoncentrowana na zagrożeniach takich jak dezinformacja, fake newsy i nadużywanie mediów społecznościowych, popartych aktualnymi badaniami naukowymi. Metodyka obejmuje analizę wpływu świata Internetu na równowagę antropologiczną, ze szczególnym uwzględnieniem nowego środowiska wychowawczego oraz jego wpływu na pojęcie człowieka, godności i moralności.

Wyniki badania ukazują załamanie autorytetów, zmienne rozumienie świata i fundamentalnych wartości jako istotne zagrożenie dla komunikacji w rodzinie, kluczowego narzędzia porozumiewania się. Papież Franciszek podkreśla, że rodzina powinna być środowiskiem prawdy, pozbawionym zakłamania i pozorów, co umożliwi jej trwałe podtrzymywanie przez Boga. Analiza wpływu świata cyfrowego na aspekty duchowe rodziny wykazuje, że brak prawdy oddala członków od siebie, negatywnie wpływając na dążenie do zjednoczenia z Bogiem. Wnioskiem z przeprowadzonego badania jest konieczność przywrócenia prawdy w relacjach rodzinnych oraz odwołanie się do Jezusa jako antidotum na kryzys duchowy, co pozwoli uniknąć dalszych destrukcyjnych skutków.

Słowa kluczowe: Amoris Laetitia, rodzina, zagrożenia, duchowość małżeńska, dezinformacja, fałszywe wiadomości, komunikacja.

1. Wstęp

Współczesne wyzwania stojące przed duchowością małżeńską i rodziną stanowią istotny obszar badań teologicznych i socjologicznych, zwłaszcza w kontekście dynamicznych zmian społeczno-kulturowych. Papież Franciszek w swojej Adhortacji Apostolskiej *Amoris Laetitia* zwraca szczególną uwagę na duchowość małżeństwa, podkreślając jej fundamentalne znaczenie dla trwałości i głębi relacji rodzinnych. Dokument ten stanowi punkt wyjścia do refleksji nad duchowym wymiarem życia rodzinnego oraz identyfikacją zagrożeń, które mogą osłabiać te więzi.

Celem niniejszego artykułu jest analiza duchowości małżeńskiej w świetle nauczania Papieża Franciszka oraz ocena zagrożeń, jakie współczesna kultura

i zmieniające się wartości mogą stwarzać dla duchowego rozwoju rodzin. Metodyka badawcza opiera się na analizie treści dokumentu kościelnego, jakim jest *Amoris Laetitia*, oraz literatury naukowej dotyczącej duchowości i dynamiki życia rodzinnego. Przeprowadzone badania wskazują na kluczową rolę codziennych gestów miłości i wierności w budowaniu głębokich relacji małżeńskich, jednocześnie identyfikując zagrożenia takie jak indywidualizm, zmniejszenie praktyk religijnych, które wynikają z wpływu mediów społecznościowych. Wnioski z analizy sugerują, że duchowość rodzinna oparta na miłości, wierności i otwartości na Boga, mimo licznych wyzwań, pozostaje fundamentem trwałego i szczęśliwego życia rodzinnego.

2. Duchowość małżeńska w adhortacji *Amoris Laetitia*

Papież Franciszek napisał Adhortację Apostolską *Amoris Laetitia* jako owoc refleksji synodu biskupów na temat rodziny. Dokument papieża porusza wiele aktualnych aspektów dotyczących małżeństwa i rodziny. Jego ostatni rozdział poświęcony jest duchowości małżeńskiej i rodzinnej, co jest przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu. Czym jest duchowość małżeństwa według Franciszka? Papież z Argentyny bazując na nauczaniu Soboru Watykańskiego II i nauczaniu papieży ostatnich dekad rozwija myśl dotyczącą życia rodzinnego. W adhortacji *Amoris Laetitia* Papież Franciszek przedstawia kompleksową wizję duchowości i dynamiki życia rodzinnego, opartą na miłości, jedności i wierze. Papież uznaje rodzinę za podstawową komórkę Kościoła, w której miłość małżeńska stanowi odzwierciedlenie miłości Trójcy Świętej i przestrzeń duchowego wzrostu. Wskazuje, że sakramentalne małżeństwo ma charakter przymierza, które wprowadza małżonków w tajemnicę Bożej miłości i jest drogą do świętości. Głowa Kościoła podkreśla, że duchowość rodzinna nie jest budowana na wielkich doświadczeniach mistycznych, ale na prostych, codziennych gestach miłości, takich jak czułość, troska i wsparcie, które mogą wyrażać głęboki wymiar teologiczny. Zachęca, by postrzegać małżeństwo jako powołanie do świętości, w którym radości i trudności codziennego życia mają istotne znaczenie dla duchowego rozwoju. Franciszek używa pojęcia „duchowości więzi” (Franciszek, 2016, no. 315), które wyraża się w codziennych relacjach i gestach, i które odzwierciedla więź Boga z człowiekiem.

2.1. Trynitarny charakter małżeńskiej wspólnoty

W adhortacji *Amoris Laetitia* przedstawiony został pogląd, że wspólnota Trójcy Świętej jest ściśle powiązana z komunią małżeńską, przy czym ta druga ma za zadanie wyrażać rzeczywistość pierwszej. Trójca Święta będąc miejscem niekończącej się relacji Miłości, staje się wzorem dla wszystkich innych relacji. Bóg, który jest jeden, ale nigdy samotny; będący w wewnętrznej relacji pozostaje jednej natury. Małżeństwo chrześcijańskie, naśladując wzajemną miłość i jedność Osób Trójcy Świętej, staje się miejscem szczególnego oddawania chwały Bogu. Papież podkreśla, że miłość małżonków, nawet w jej codziennych i prostych przejawach, ma głęboki wymiar teologiczny i duchowy. Duchowość rodziny nie polega na osiągnięciu wyjątkowych, mistycznych przeżyć, które mogą wydawać się odległe i niedostępne dla przeciętnej rodziny. Przeciwnie, jej sedno tkwi w codziennych gestach i słowach pełnych miłości, troski, bliskości i czułości.

Papież stwierdza, że każdy mały gest miłości w rodzinie jest nośnikiem duchowego wymiaru, odzwierciedlając w ten sposób Bożą miłość i przyczyniając się do budowania komunii międzyludzkiej. Wybór małżeństwa i rodziny jako życiowego powołania nie stanowi przeszkody w dążeniu do zjednoczenia z Bogiem, ale wręcz przeciwnie, jest drogą do tego zjednoczenia. Papież Franciszek podkreśla, że życie rodzinne, z jego radościami i trudnościami, jest miejscem, w którym rozwija się duchowość i w którym małżonkowie oraz ich dzieci mogą dojrzewać w wierze. Rodzina jest zatem podstawową komórką Kościoła, gdzie rozwija się autentyczne życie duchowe, ukazujące piękno chrześcijańskiego powołania do miłości, a zarazem stanowi ona drogę „do szczytów zjednoczenia mistycznego” (Franciszek, 2016, no. 315). W ten sposób papież Franciszek ukazuje, że małżeństwo i rodzina nie są jedynie ziemską instytucją, ale mają głęboki wymiar sakramentalny, przez który uczestniczą w Bożym planie zbawienia i stają się miejscem, w którym objawia się miłość Boga do człowieka.

2.2. Pełnia zjednoczenia w Chrystusie

W adhortacji *Amoris Laetitia* Papież Franciszek podkreśla, że to Chrystus jest tym, który jednoczy rodzinę. Jego obecność, szczególnie w tajemnicy krzyża i zmartwychwstania ma fundamentalne znaczenie w życiu rodzinnym. Chrystusowy krzyż jest źródłem wsparcia i pocieszenia w cierpieniach oraz problemach, z którymi borykają się rodziny. Jego zmartwychwstanie natomiast napełnia radością i nadzieją, towarzysząc świętowaniu i codziennym chwilom radości w życiu rodzinnym, a także pomaga małżonkom w przeżywaniu ich intymnej jedności i seksualności w duchu miłości i wzajemnego daru. Jednakże to zjedno-

czenie z Chrystusem nie dokonuje się automatycznie, lecz wymaga konkretnych starań ze strony rodziny. Na czele tych starań powinna zawsze stać modlitwa, która jest fundamentem duchowego życia każdej rodziny.

Relacja z Jezusem poprzez modlitwę może stać się źródłem wsparcia, otuchy i wielkiego dobra dla wszystkich jej członków. Modlitwa integruje życie rodzinne, wprowadza pokój i jedność, umożliwiając lepsze radzenie sobie z codziennymi wyzwaniami. Wyjątkowym momentem relacji między rodziną a Bogiem jest Eucharystia. Eucharystia, będąca sakramentem odkupienia i paschalnego przymierza, jest szczytem i źródłem całego życia chrześcijańskiego. W Eucharystii rodziny odnajdują umocnienie w łasce Bożej, która pozwala im wzrastać w miłości i jedności. Małżeństwo, będące sakramentalnym znakiem przymierza Boga z ludźmi, odzwierciedla w swej istocie tę samą prawdę, którą celebrytuje Eucharystia. W niej małżonkowie doświadczają obecności Chrystusa, który jednoczy ich w miłości i umacnia do wspólnego życia w wierności i otwartości na życie. Poprzez sakrament Eucharystii oraz codzienną modlitwę, relacja rodziny z Jezusem staje się żywą i dynamiczną, przekształcając zwykłe życie rodzinne w przestrzeń duchowego wzrostu i głębokiej komunii z Bogiem. W ten sposób rodzina staje się prawdziwym „Kościołem domowym” (Franciszek, 2016, no. 318), w którym Chrystus jest zawsze obecny, wspierając ją i prowadząc ku pełni życia w Jego miłości.

2.3. Wierność i otwartość na innych

W Adhortacji *Amoris Laetitia* Papież Franciszek podkreśla, że jednym z kluczowych elementów duchowości małżeńskiej jest wyłączność, którą nazywa „decyzją wierności” (Franciszek, 2016, no. 319). Ta decyzja oznacza, że małżonkowie zobowiązują się do wzajemnej wierności, co jest wyrazem ich trwałej miłości i oddania. Pewność obecności drugiej osoby oraz stabilność związku małżeńskiego odzwierciedlają wierność Boga, o której Jezus mówi w Ewangelii: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Małżeństwo, w którym partnerzy są pewni swojej wzajemnej obecności i wierności, staje się znakiem tej boskiej wierności, którą Bóg darzy swoich wiernych. Jednakże duchowość małżeńska i rodzinna nie ogranicza się jedynie do wzajemnej wierności. Zakłada również poszanowanie wolności drugiej osoby oraz uznanie, że najważniejszą osobą i sensem życia jest Bóg, a nie współmałżonek, rodzic czy dziecko. Ta perspektywa pomaga małżonkom zachować właściwą hierarchię wartości, w której relacja z Bogiem jest na pierwszym miejscu. Jednocześnie nie wyklucza to dostrzegania obecności Boga w osobie współmałżonka. Papież Franciszek nazywa to zachwytem nad Bogiem, który objawia się w drugim człowieku, co stanowi głębokie doświadczenie duchowe.

Miłość rodziny według Franciszka jest miłością otwartą. Obejmuje nie tylko dzieci i najbliższych, ale rozciąga się także na innych ludzi, szczególnie tych, którzy potrzebują pomocy lub świadectwa chrześcijańskiego życia. Rodzina chrześcijańska powinna być przykładem gościnności i miłosierdzia, otaczając opieką osoby ubogie, samotne czy cierpiące. Konkretnie czyny miłosierdzia, takie jak gościnność, wsparcie materialne czy duchowe, są wyrazem tej otwartej miłości, którą rodzina ma okazywać wobec bliźnich. Papież Franciszek podkreśla, że specyfika duchowości rodziny pozwala jej członkom nie tylko na osobiste doświadczenie miłości, ale także na dzielenie się tą miłością ze światem. Rodzina, żyjąc zgodnie z wartościami chrześcijańskimi, staje się żywym domowym Kościołem, który świadczy o Bożej miłości i obecności w codziennym życiu. W ten sposób rodzina nie tylko wzrasta duchowo, ale również promieniuje miłością i dobrocią na innych, przyczyniając się do budowania lepszego świata.

W ten sposób papież Franciszek ukazuje, że duchowość małżeńska i rodzinna jest dynamicznym procesem, który obejmuje zarówno wewnętrzne relacje między małżonkami i dziećmi, jak i relacje zewnętrzne z innymi ludźmi. Jest to duchowość oparta na miłości, wierności i otwartości, która czerpie swoje źródło z relacji z Bogiem i przekłada się na konkretne działania na rzecz innych.

2.4. Zagrożenia dla małżeństwa i rodziny w świetle Adhortacji *Amoris Laetitia*

W Adhortacji *Amoris Laetitia* Papież Franciszek wskazuje na pewne zagrożenia, którym współczesne małżeństwa i rodziny muszą stawić czoła, a które mają również negatywny wpływ na ich duchowość. Jednym z tych zagrożeń są „zmiany antropologiczno-kulturowe” (Franciszek, 2016, no. 32), które spowodowały, że społeczeństwo w mniejszym stopniu wspiera małżonków w ich życiu uczuciowym i rodzinnym. Współczesna kultura często zniechęca młodych ludzi do zakładania rodziny, oferując szerokie możliwości życiowe, a także stwarzając presję wynikającą z niepewności ekonomicznej i ideologicznej. Ponadto, tendencje kulturowe promujące niestabilną afektywność oraz rosnąca komercjalizacja ciała prowadzą do kryzysów małżeńskich i rodzinnych, co destabilizuje społeczne i emocjonalne więzi, a także przyczynia się do spadku dzietności oraz problemów demograficznych. Te zmiany doprowadziły do większej niepewności i strachu przed trwałymi relacjami, które niektórzy postrzegają jako ograniczające wolność osobistą.

Franciszek zauważa, że w obecnych czasach wiele osób obawia się zobowiązań wynikających z trwałych relacji, postrzegając je jako potencjalne więzienie, a nie źródło wsparcia i stabilności. Tego rodzaju obawy mogą prowadzić do unikania

małżeństwa lub tworzenia związków, które nie mają na celu trwałości i wzajemnego wsparcia. Brak wsparcia społecznego dla małżeństwa i rodziny sprawia, że pary często czują się osamotnione w swoich problemach, co może osłabiać ich więź i duchowość.

Innym zagrożeniem, na które wskazuje papież, jest nadmierne przeakcentowanie indywidualizmu. Współczesna kultura często promuje postawę, w której każdy członek rodziny działa jako samotna wyspa, skoncentrowana głównie na własnych potrzebach i pragnieniach. Taki indywidualizm może prowadzić do pogłębiania konfliktów w rodzinie, gdyż każdy obstaje przy swoim, zamiast dążyć do kompromisu i wzajemnego zrozumienia. Brak wspólnotowego podejścia i wzajemnego wsparcia sprawia, że rodzina traci swoją integralność, a jej duchowość ulega osłabieniu - zatracą się w rodzinie obraz jedności i wspólnoty Trójcy Świętej. Brakuje wtedy gestów miłości, życzliwości, czyli aspektów życia duchowego rodziny.

Kolejnym poważnym zagrożeniem, które podkreśla papież, jest odchodzenie od pobożności i praktyk religijnych. Współczesny świat, często zdominowany przez materializm i sekularyzm, prowadzi do osłabienia wiary i zaniku religijnych praktyk w życiu rodzinnym. Brak wiary lub jej osłabienie skutkuje tym, że rodziny tracą źródło duchowego wsparcia i kierunkowskaz moralny, co z kolei wpływa negatywnie na ich zdolność do radzenia sobie z codziennymi wyzwaniami. Bez regularnej modlitwy, uczestnictwa w sakramentach i pielęgnowania życia duchowego, rodziny tracą kontakt z Bogiem, co osłabia ich wewnętrzną jedność i duchową siłę. Relacja z Jezusem jest podstawą duchowości rodziny i małżeństwa. Brak relacji z Jezusem, czyli zaprzestanie modlitwy, to zerwanie więzi z Tym, który mógłby być spoiwem rodziny, umacniając ją swoją obecnością i miłością. Jeśli związek kobiety i mężczyzny nie będzie budowany na Chrystusie, to utraci swoją trwałość i pełne zjednoczenie, wyłączone i oddane, które jest istotnym elementem duchowości małżeńskiej.

Papież Franciszek ostrzega, że te zagrożenia mogą prowadzić do rozkładu małżeństwa i rodziny, jeśli nie zostaną odpowiednio rozpoznane i zaradzone. Wzywa małżonków do świadomego budowania i pielęgnowania swojej relacji, opartej na wzajemnej miłości, wierności i otwartości na Boga. Podkreśla, że duchowość małżeńska i rodzinna wymaga stałego wysiłku i zaangażowania, aby przeciwstawić się tym zagrożeniom i umacniać swoją wiarę oraz wspólnotę.

Analiza myśli papieża Franciszka na temat duchowości rodziny, zawarta w *Amoris Laetitia* wskazała na konkretne jej wymiary. Przede wszystkim ta duchowość nie jest gorsza od duchowości kapłańskiej czy zakonnej, a małżeństwo jest również drogą prowadzącą do świętości i rozwoju duchowego. Składają się na nią konkretne gesty codzienności, bliskość, wyrażanie mi-

łości, które są również obrazem miłości Boga. Wszystko to potrzebuje przede wszystkim modlitwy, wyrażanej np. przez Eucharystię, czyli uczestniczenie w wydarzeniach zbawczych. Małżonkowie mogą uczyć się od Boga ofiarnej miłości, przechodzić przez krzyże i zmartwienia, a razem z najbliższymi tworzyć domowy Kościół. Papież z troską pisze o tym, co współcześnie jest niebezpieczeństwem dla duchowości rodziny i małżeństwa. W następnym punkcie analizie zostaną poddane badania, które wskazują na zagrożenia płynące ze świata cyfrowego.

3. Wpływ świata cyfrowego na rodzinę

Media społecznościowe stały się współcześnie jedną z najistotniejszych przestrzeni społecznych. Dotychczas znane formy wymiany informacji, takie jak telefon, zostały zdecydowanie rozszerzone. Możliwość przekazania informacji całemu wirtualnemu światu zaledwie kliknięciem jest w zasadzie normalnością. W związku z tak szybkim i bogatym treściowo komunikatem zmieniają one zupełnie postrzeganie rodziny i małżeństwa. Dzięki szybkości postępu technologicznego i jego łatwości adaptacji społeczeństwo cyfrowe jest tak samo naturalne dla polskich rodzin, jak środowisko domowe. Warto zaznaczyć, że „widoczne współcześnie upowszechnienie w rodzinie środków masowej komunikacji prowadzi do mediatyzacji rzeczywistości społecznej, która oznacza, zdaniem J. Dobrołowicz, proces pośrednictwa mediów w doświadczaniu świata; wpływanie przez media na postrzeganie przez poszczególnych członków rodziny rzeczywistości niedostępnej bezpośredniemu poznaniu wraz z konsekwencjami takiego pośrednictwa; czy, jak uzasadnia dodatkowo W. Pisarek, kształtowanie obrazu całej rzeczywistości społecznej, a nawet kompleksowych doświadczeń społecznych pod wpływem konstrukcji medialnych” (Forma, 2017, p. 81). Współczesna rodzina istnieje więc nie tylko w rzeczywistości realnej, ale także wirtualnej.

Z istnieniem rodziny w świecie cyfrowym związane jest zjawisko tzw. sharentingu. Jest to połączenie dwóch angielskich terminów: „share” – dzielić się, udostępniać oraz „parenting” – rodzicielstwo. Ma on oznaczać rodziców, którzy dzielą się całą rzeczywistością swojego wychowawczego życia. Ich dzieci, choć same jeszcze nieświadome istnienia mediów społecznościowych, są jego aktywną częścią. Doskonale obrazuje to krótki filmik umieszczony na portalu Instagram. Dziewczynka w wieku ok. 3 lat opowiada swojej mamie, że jakaś kobieta powiedziała jej, że widziała ją na „Instagramie”. Dziecko jest bardzo zdziwione tym faktem, ponieważ jak utrzymuje „nigdy nie była na Instagrama-

mie”. („I told her, I only been in Australia, Philippines and America, Mexico. But I’ve never been to Instagram”, Blackman, 2024). Choć cały filmik wydaje się komediowy, to jednak jest doskonałym przykładem tego zjawiska. Powody takiego zachowania są wielowymiarowe. Dotychczasowe badania wykazują na różnorodne motywacje rodziców umieszczających takie materiały w sieci. Istotne jest podkreślenie relacji pomiędzy prawem dziecka do prywatności a prawem rodzica do swobodnej ekspresji. Jednocześnie wszystkie materiały umieszczane w sieci dostępne są dla jej wszystkich użytkowników. Dziecko jednak często jest nieświadome swojego udziału w sferze wirtualnej oraz jest pozbawione wpływu na zamieszczone tam materiały. „Sharenting” jest jedynie wybranym aspektem rzeczywistości wirtualnej, który bardzo mocno oddziałuje na współczesne rodziny.

Kolejnym ważnym aspektem jest kwestia tworzenia oraz kształtowania się relacji małżeńskich w świecie cyfrowym. Zagadnienie ma wiele aspektów, dlatego jedynie wybrane z nich zostaną przeanalizowane. W świecie cyfrowym zupełnie inaczej tworzą się nowe relacje i związki. Rzeczywistość, która jeszcze 40 lat temu wymagała długotrwałego procesu poznawania się, dzisiaj zostaje o wiele bardziej skrócona. Internetowe algorytmy pomagają jednak w lepszym dopasowaniu się osób wchodzących w relację. Pozwala on na lepsze poznanie drugiej osoby, dzięki czemu wpływa to na trwałość relacji. W badaniach podkreślanych jest wiele potencjalnych korzyści, które mają wynikać z budowania związku w przestrzeni cyfrowej („Izraelski filozof – A. Ben-Ze’ev podjął się przedstawienia tzw. antynomii rządzących relacjami w związku online. Wyróżnia on: – „odległość i bezpośredniość” – pomimo braku bliskości fizycznej w kontaktach dominuje silnie łącząca ich więź, bardzo często znajomi on-line są sobie bliżsi niż osoby funkcjonujące na płaszczyźnie offline; „zwięzła i bogata komunikacja” – internauci wykształcili sposoby, poprzez które są w stanie wyrażać swoje uczucia i stany wewnętrzne; Budowanie związków uczuciowych z wykorzystaniem sieci internetowej – „anonimowość i otwartość” – możliwość zanikania dzięki komunikacji asynchronicznej, nieujawnianie swoich danych osobowych wpływa na brak konsekwencji z zawieranej relacji. Tutaj Ben-Ze’ev wskazuje na brak cech zagrażających (mniejsze poczucie wstydu, większa tolerancja na zachowania); – „szczerowość i oszukiwanie” – w cyberprzestrzeni istnieje dużo więcej możliwości poznania nowych osób, a za sprawą tzw. odhamowania – które powoduje brak zahamowań, szczerowość czy choćby rozluźnienie – znacznie łatwiej nawiązać bliskie relacje. Jednak istnieje możliwość zmiany swojej tożsamości; – „ciągłość i nieciągłość” – pierwsza z nich odnosi się do stanu emocjonalnego, bowiem internauci doświadczają silnych stanów uczuciowych przez cały okres trwania wirtualnej znajomości” Dodge, 2018, pp. 124–125). Jako szczególnie istotny pod-

kreślane jest marginalne zaangażowanie fizyczne, co ma przełożenie na większe zaangażowanie psychiczne. Jest to jednak wyłączenie pewnego (jakże ważnego) aspektu rzeczywistości, który pozwala nam tworzyć relację. Z jednej strony nasza fizyczność ma bezpośrednie przełożenie na nasze emocje i uczucia, z drugiej zaś strony pomaga ona w tworzeniu się więzi (ze względu na, chociażby zapach drugiej osoby, czy jej dotyk). Takie podejście wyłącza pewien aspekt z jedności psychofizycznej człowieka, sprowadzając go do roli jedynie psychicznego podmiotu. „Znacznie większe zaangażowanie psychiczne polega na zaangażowaniu emocjonalnym i umysłowym” (Dodge, 2018, p. 125). W powyższym kontekście tworzenie sztucznej inteligencji, której celem ma być jedynie wirtualne towarzyszenie, wydaje się uzasadnione. Jednocześnie skupienie się na wyłącznie sferze życia przedstawionej w Internecie, pozbawia człowieka prawdziwości jego sfery fizycznej, która jest niedoskonała w porównaniu z obrazem tworzonym w sieci. Prowadzić to może do rozczarowania drugą połówką w prawdziwym świecie, po konfrontacji stworzonego obrazu z tym realnym.

Tworzenie relacji w Internecie to jednak tylko pewna część rzeczywistości związków w świecie. O wiele ważniejszym aspektem staje się jego wpływ na istniejące już rodziny. Jedną częścią tego zjawiska jest wzmacnianie istniejących więzi rodzinnych. Stanowi to zdecydowanie pozytywny aspekt włączania życia małżeńskiego i relacji z dziećmi w świat wirtualny. Rodziny narażone na oddalenie, dzięki sieci mogą wzajemnie się ze sobą kontaktować i niejako wirtualnie „spotykać”. Choć jest to jedynie namiastka prawdziwego spotkania, to jednak stanowi ona ważny element w podtrzymywaniu relacji. Rodziny rozdzielone przez migrację ekonomiczną mogą teraz lepiej porozumiewać się ze sobą. Nie odbywa się to jedynie przez samą fonię jak w wypadku połączenia telefonicznego, ale także przez przekaz wideo, umożliwiający przekazanie większej ekspresji.

Równie ważne, jak pozytywne aspekty, wydają się zagrożenia, które mają destabilizujący wpływ na relacje małżeńskie i rodzicielskie. Świat cyfrowy wpływa na ilość rozwodów, między innymi ze względu na dostęp do informacji o całym procesie oraz istnienie grup wsparcia online dla rozwodników. Dostęp ten jest o wiele łatwiejszy niż 30 lat temu. Jest to często połączone z przeakcentowanym aspektem psychologiczno-emocjonalnym („najważniejsze jak się czujesz”) oraz z upraszczaniem całego procesu. Obecność silnie oddziałujących mediów promujących kulturę nietrwałych związków wzmacnia całe zjawisko. Małżeństwa będące w kryzysie otrzymują więc obraz, który zachęca do „wymiany” niepasującego rodzinnego elementu. Media kształtują inny obraz życia rodzinnego, wpływając też na istniejące małżeństwa. Niektórzy badacze Internetu podkreślają, że nadmierne korzystanie z mediów społecznościowych może prowadzić

do atomizacji rodziny. Gdy aktywność członków rodziny skupia się na przestrzeni wirtualnej, więzi między nimi mogą się rozluźniać. Regularne sytuacje, w których rodzice i dzieci preferują aktywność w sieci zamiast wspólnego spędzania czasu, mogą mieć negatywne konsekwencje dla życia rodzinnego. Mogą one obejmować oddalanie się od siebie, brak wspólnych zainteresowań, konflikty międzypokoleniowe oraz problemy wychowawcze.

Równie ważny staje się dostęp do pornografii oraz coraz większa ilość miękkiej pornografii, zwłaszcza w mediach społecznościowych. Według raportu Fundacji Edukacji Zdrowotnej i Psychoterapii kontakt z materiałami pornograficznymi ma aż 43% młodych Polaków (w wieku 11-18 lat) (Fundacja Edukacji Zdrowotnej i Psychoterapii, 2018).

Pornografia może prowadzić do uzależnienia nie tylko wśród młodzieży i dzieci, ale także dorosłych. Mechanizm uzależnienia wynika z trwałego zaburzenia funkcjonowania układu nagrody w mózgu, który jest odpowiedzialny między innymi za aktywność seksualną. Jednym z głównych skutków uzależnienia od pornografii jest znieczulenie na jej łżejsze formy, co skłania do poszukiwania bardziej ekstremalnych treści, takich jak pornografia pokazująca przemoc, zoofilia czy pedofilia. Regularne oglądanie pornografii skutkuje postrzeganiem prezentowanych w niej zachowań i postaw seksualnych jako normy, co obejmuje przekonanie, że przemoc jest normalnym elementem współżycia seksualnego. Pornografia maskuje negatywne skutki niezdrowych praktyk seksualnych, co sprawia, że osoby próbujące naśladować te praktyki doświadczają negatywnych konsekwencji zdrowotnych. Uzależnienie od pornografii prowadzi również do rozpadu rodzin, znacznego wzrostu ryzyka rozwodów („62% of the 350 attendees said the Internet had played a role in divorces they had handled during the last year. (...) Additionally (...) 56% of the divorce cases involved one party having an obsessive interest in pornographic websites”, Manning, 2006, p. 141) oraz rozpadu więzi rodzinnych. Mężczyźni korzystający z pornografii często cierpią na zaburzenia erekcji i obniżenie poziomu pożądania seksualnego, co prowadzi do niezdolności do utrzymania relacji intymnych z kobietą i problemów z prokreacją. Pornografia niszczy także osoby, które same jej nie oglądają, takie jak ofiary gwałtów oraz żony i dzieci cierpiące z powodu uzależnienia głowy rodziny.

Kolejnym zagadnieniem związanym z zagrożeniami rodziny jest łatwość w nawiązywaniu nowych relacji w sferze wirtualnej. Przy jednoczesnym poczuciu mniejszej odpowiedzialności za relację i drugiego człowieka „po drugiej stronie ekranu”, prowadzi to do tworzenia nierealnego obrazu drugiej osoby i tego, czym jest związek. Z drugiej strony do momentu podjęcia prawdziwego (czyli w realnym, a nie wirtualnym świecie) życia razem, ciężko określić, kim jest dana

osoba. Podawanie się za kogoś innego, koloryzowanie własnych cech, czy wręcz wykorzystywanie innych, zwłaszcza młodszych osób dla swoich celów jest już dość powszechną praktyką. Zorganizowane grupy przestępcze docierają do wielu młodych osób, a następnie wyłudniają od nich ważne informacje, czy szantażują, aby wykorzystać seksualnie nieletnie ofiary (Dodge, 2018, pp. 124–125; Europol, 2023). Dodatkowym zagrożeniem, które pojawia się obecnie w kontekście powyższych, jest technologia AI (sztucznej inteligencji), która pozwala na jeszcze większe manipulacje w wirtualnej rzeczywistości.

Można więc zauważyć, że współczesna rodzina musi mierzyć się z wieloma zagrożeniami ze strony wirtualnego świata. Jaki jednak wpływ na duchowość rodzinną mają wcześniej wspomniane zagrożenia? Czy rodziny powinny stawiać na walkę z tymi niebezpieczeństwami, czy może bardziej skupić się na wewnętrznych relacjach, żeby budować silniejsze więzi?

4. Zagrożenia dla duchowości małżeńskiej

4.1. Brak prawdziwie głębokich relacji w rodzinie

Komunikowanie się jest jednym z „elementów składu cywilizacji” (Pater, 2015, p. 24). Porozumiewanie się tworzy grupę, wspólnotę, rodzinę. Współcześnie spotkanie „na żywo” zastąpiły komunikatory internetowe. Wydawałoby się, że ułatwią i przyspieszą komunikację między ludźmi, ale niosą one ze sobą negatywne oddziaływanie. Mimo tylu ułatwień w codziennych czynnościach ludzie cierpią na brak czasu, szczególnie młodzież, której uwaga skupiona jest przede wszystkim na mediach. Wpływa to na osłabienie relacji między członkami rodziny. Małżonkowie więcej wiedzą o innych, o świecie i wydarzeniach w świecie Internetu, a nie znają i nie poznają siebie nawzajem. Poza tym Internet wpływa na „zaburzenia postrzegania siebie i własnej tożsamości” (Huczek, 2023, p. 421), co może prowadzić do depresji czy do fobii społecznych.

Więzi w rodzinie ulegają rozbiciu również przez konflikty rodziców z dziećmi (szczególnie w okresie dojrzewania) o czas spędzony przed komputerem czy telefonem. Opiekunowie zauważają problem za późno, kiedy świat wirtualny stał się dla młodego człowieka nieodłącznym elementem życia, a nawet rzeczywistością, w której rozgrywa się jego życie. Dochodzi wówczas do kłótni i niezrozumienia, a brak rozwiązywania problemu prowadzi do frustracji, zarówno u rodziców, jak i u dziecka. Efektem tego jest osłabienie relacji w rodzinie.

Opisane oddziaływanie stanowi zagrożenie dla duchowości, ponieważ ta realizuje się przez wspólnotę, a co za tym idzie przez prawdziwe relacje rodzinne.

Oslabienie więzi rodzinnych osłabia tę duchowość, ale i odwrotnie – praktykowanie duchowości, modlitwy małżeńskiej i rodzinnej może pogłębiać relacje i je umacniać. Aby zachować silne więzi rodzinne, ważne jest znalezienie zdrowej równowagi między czasem spędzonym w świecie wirtualnym a realnymi relacjami z bliskimi. Rodzice, będąc dla swoich dzieci wzorem, powinni pokazać im, jak ważne są bezpośrednie relacje z innymi. W tym kontekście wskazywana przez papieża Franciszka komunikacja w rodzinie staje się poważnie zagrożona. Po wzajemnej miłości to komunikacja jest spoiwem wzajemnych relacji. Jej naruszenie uderza w istotę rodziny.

4.2. Zastępowanie relacji z Bogiem relacjami online

W dzisiejszym świecie, zdominowanym przez technologie cyfrowe i media społecznościowe, relacje międzyludzkie, w tym także relacja człowieka z Bogiem, przechodzą istotną transformację. Coraz częściej ludzie znajdują satysfakcję i poczucie przynależności w wirtualnym wymiarze, co prowadzi do zaniedbywania tradycyjnych form duchowości i autentycznych relacji z innymi ludźmi. Świat Internetu umożliwia kreowanie własnej tożsamości, często odbiegającej od rzeczywistości, co stanowi ucieczkę od codziennych trudności, w tym również od trudności związanych z wiarą w Boga i wymaganiami Ewangelii.

Współczesne tempo życia, z jego nieustanną presją i natłokiem informacji, sprawia, że ludzie mają coraz mniej czasu na refleksję nad sobą, swoim życiem i wartościami wyższymi. Brak tego rodzaju refleksji prowadzi do poczucia zagubienia i braku sensu. Ludzie, pragnąc być kochanymi i szukając szybkiego zaspokojenia swoich potrzeb, często zwracają się ku mediom społecznościowym, które oferują natychmiastowe gratyfikacje w postaci „polubień” i „komentarzy”. Jednak takie powierzchowne zaspokajanie potrzeb emocjonalnych i społecznych nie jest w stanie zastąpić głębokich i autentycznych relacji, w tym relacji z Bogiem, która wymaga wiary, zaangażowania i czasu. Technologie cyfrowe, mimo że oferują wiele korzyści i ułatwiają komunikację, mogą również prowadzić do izolacji i osłabienia więzi międzyludzkich. Zamiast budować relacje oparte na bezpośrednim kontakcie i prawdziwej bliskości, ludzie coraz częściej zamykają się w wirtualnych bańkach, gdzie mogą kreować swój idealny obraz i unikać trudnych konfrontacji z rzeczywistością.

Relacja z Bogiem, podobnie jak każda inna głęboka relacja, wymaga poświęcenia, refleksji i zaangażowania. Jest to relacja, która rozwija się poprzez modlitwę, sakramenty, lekturę Pisma Świętego oraz akty miłości i miłosierdzia wobec innych. W kontekście dominacji mediów społecznościowych i cyfrowe-

go świata ludzie muszą świadomie wybierać momenty wyciszenia i refleksji, aby nawiązać i pogłębiać swoją relację z Bogiem. Bez tego, ryzykują zagubienie i poczucie pustki, które nie da się zapełnić powierzchownymi wrażeniami z mediów społecznościowych. Duchowość rodziny jest naruszona, ponieważ brak indywidualnej relacji z Bogiem wpływa na wspólnotową przestrzeń życia wiary. Członkowie rodziny przestają uczestniczyć we wspólnych modlitwach, uroczystościach kościelnych, przestają również dzielić się tym, co przeżywają w sferze duchowej.

4.3. Social media „kradnące” czas na modlitwę

Współczesny brak czasu znacząco wpływa na modlitwę. Coraz więcej osób, niezależnie od wieku, poświęca swój wolny czas na przeglądanie mediów społecznościowych, co prowadzi do zaniedbywania osobistych i wspólnotowych form modlitwy. Zarówno młodzież, jak i dorośli oraz osoby starsze, spędzają godziny przed ekranami, co utrudnia im znalezienie czasu i skupienia na duchowych aktywnościach. Media społecznościowe są zaprojektowane w taki sposób, aby przyciągały uwagę użytkowników i dostarczały ciągłej stymulacji. Tego rodzaju stymulacja prowadzi do uzależnienia i nadmiernego korzystania z technologii cyfrowych. Skutkiem tego nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych jest przebudźcowanie umysłu, który staje się niezdolny do długotrwałego skupienia. Przyzwyczajony do ciągłych bodźców i dynamicznych zmian, umysł ma trudności z koncentracją na modlitwie czy medytacji, które wymagają ciszy, wyciszenia i refleksji. Przeżywanie wiary i doświadczenia duchowe innych członków rodziny przestają interesować i stają się one niezrozumiałe dla osoby, która nie potrafi już w ciszy, indywidualnie przeżywać wiary. Zamiast tego, umysł oczekuje ciągłych akcji i natychmiastowych reakcji, co stoi w sprzeczności z naturą duchowych praktyk, które wymagają spokojnego, kontemplacyjnego podejścia.

W perspektywie dominacji technologii cyfrowych i mediów społecznościowych konieczne jest świadome podejście do zarządzania czasem i uwagą. Aby modlitwa osobista i wspólnotowa mogła odzyskać swoje miejsce w codziennym życiu, ludzie muszą nauczyć się odrywać od ekranów i tworzyć przestrzeń wolną od technologii. Papież Franciszek zachęca do praktykowania świadomego wyciszenia i refleksji, co może obejmować wyznaczenie konkretnych momentów dnia na modlitwę, uczestnictwo w sakramentach oraz wspólne rodzinne aktywności bez udziału technologii. Przykładem takiego podejścia może być wprowadzenie „cyfrowego postu”, czyli czasu, w którym rezygnujemy z używania mediów społecznościowych na rzecz modlitwy, medytacji czy innych form duchowego roz-

woju. Takie praktyki pomagają odnowić zdolność do głębokiej koncentracji i refleksji, a także wzmacniają relacje z Bogiem i bliskimi.

4.4. Popularyzacja pornografii i patologicznych zachowań

Pornografia propaguje wyobrażenie stosunków seksualnych skoncentrowane na przedmiotowym wykorzystaniu ciała w celu osiągnięcia fizycznej przyjemności. Tego rodzaju przedstawienie relacji intymnych błędnie uczy, że drugi człowiek nie jest podmiotem miłości, lecz jedynie jej przedmiotem. Takie podejście stoi w rażącej sprzeczności z katolicką antropologią i personalistyczną wizją człowieka, która podkreśla godność, wartość i integralność każdej osoby. W katolickiej optyce miłość między małżonkami powinna być pełna wzajemnego szacunku i otwartości na dar życia, co jest całkowicie ignorowane w pornograficznych przedstawieniach seksualności. Zjednoczenie seksualne małżonków należy do sakramentu małżeństwa. Zaburzenie współżycia płciowego, wynikające ze złych wzorców płynących z pornografii istotnie wpływa negatywnie na wzajemne uświęcanie się kobiety i mężczyzny oraz na ich jednoczenie się.

Pornografia propaguje wyobrażenie stosunków seksualnych skoncentrowane na przedmiotowym wykorzystaniu ciała w celu osiągnięcia fizycznej przyjemności. Tego rodzaju przedstawienie relacji intymnych błędnie uczy, że drugi człowiek nie jest podmiotem miłości, lecz jedynie jej przedmiotem. Takie podejście stoi w rażącej sprzeczności z katolicką antropologią i personalistyczną wizją człowieka, która podkreśla godność, wartość i integralność każdej osoby. W katolickim kontekście miłość między małżonkami powinna być pełna wzajemnego szacunku i otwartości na dar życia, co jest całkowicie ignorowane w pornograficznych przedstawieniach seksualności.

Konsumpcja pornografii może prowadzić młodzież do niezdrowych wzorców zachowań, w tym do przestępczych aktów seksualnych oraz kompulsywnych działań mających na celu rozładowanie nagromadzonej energii i pobudzenia seksualnego. W takim kontekście religia i rodzina, które promują wartości takie jak wierność, szacunek i odpowiedzialność, mogą być postrzegane jako przeszkody dla osiągnięcia natychmiastowej przyjemności. Pornografia deformuje percepcję relacji międzyludzkich, redukując je do mechanicznych i pozbawionych głębszego znaczenia aktów, co prowadzi do alienacji i osłabienia więzi rodzinnych oraz duchowych. W efekcie, zamiast budować zdrowe i pełne miłości relacje, młodzież może popaść w destrukcyjne nawyki, które nie tylko niszczą ich moralność, ale również zdolność do tworzenia autentycznych, opartych na wzajemnym szacunku związków.

4.5. Zamknięcie się tylko na sobie, bez otwarcia na bliźnich (zwłaszcza potrzebujących)

Przykazanie miłości bliźniego nie ogranicza się wyłącznie do członków rodziny, ale obejmuje wszystkich ludzi, niezależnie od ich pochodzenia czy statusu społecznego. Zamknięcie się w kręgu własnej rodziny i ignorowanie potrzeb innych byłoby zaprzeczeniem tej fundamentalnej zasady chrześcijańskiej etyki i zmarnowaniem potencjału rodziny, która dzięki swojej wewnętrznej sile i miłości może skutecznie wspierać innych. Rodzina, silna miłością, jest w stanie dzielić się nią poprzez służbę wobec potrzebujących, co jest praktycznym wyrazem realizacji Ewangelii. Takie podejście nie tylko wzbogaca duchowość małżeńską i rodzinną, ale także kształtuje postawy młodego pokolenia, ucząc je wrażliwości, empatii i odpowiedzialności społecznej.

Służba wobec bliźnich stanowi doskonałą okazję dla rodziców, aby dać dzieciom przykład życia zgodnego z wartościami ewangelicznymi. Konkretnie czyny pomocy innym, takie jak wspieranie ubogich, odwiedzanie chorych czy angażowanie się w działania charytatywne, są wyrazistymi świadectwami wiary w praktyce. Dzieci, obserwując zaangażowanie rodziców w pomoc innym, uczą się, że miłość bliźniego jest nieodłącznym elementem chrześcijańskiego życia. Taka postawa rodziców nie tylko umacnia więzi rodzinne, ale także buduje w młodych ludziach przekonanie, że ich życie ma głębszy sens i cel, wykraczający poza osobiste korzyści. Przykład rodziców, którzy żyją prawdami Ewangelii, inspiruje dzieci do podążania tą samą drogą, czyniąc z rodziny żywy i aktywny „domowy Kościół” zdolny do świadomego i pełnego miłości oddania się służbie bliźnim.

4.6. Digitalizacja praktyk religijnych

W czasach pandemii COVID-19 rozpoczął się niebezpieczny trend przenoszenia życia religijnego do świata wirtualnego. Wiele rodzin przyzwyczało się do przeżywania liturgii w formie online. Choć ta forma pozwoliła na umiarkowane uczestnictwo w sakramentach, tak współcześnie przynosi raczej negatywne żniwo. Uczestnictwo w liturgii online może prowadzić do powierzchownego zaangażowania wiernych. Brak fizycznej obecności w kościele i bezpośredniego kontaktu z sakramentami może osłabiać poczucie sacrum oraz głębię doświadczenia religijnego. Badania wskazują, że transmisje online, choć dostępne, nie zastępują w pełni tradycyjnych praktyk sakramentalnych, co może prowadzić do spadku zaangażowania duchowego. Długotrwałe uczestnictwo w liturgii online może prowadzić do zmiany postrzegania praktyk religijnych jako mniej for-

malnych czy mniej zobowiązujących. Brak fizycznej obecności w kościele może wpłynąć na spadek dyscypliny religijnej i regularności praktyk. Badania wskazują, że po zakończeniu restrykcji pandemicznych część wiernych miała trudności z powrotem do tradycyjnych form uczestnictwa w liturgii.

4.7. Pozbawienie codzienności z gestów miłości

Małe gesty miłości, takie jak przytulenie, komplement, wspólny posiłek, odgrywają kluczową rolę w budowaniu silnych więzi emocjonalnych w rodzinie. Te drobne, codzienne akty czułości i uwagi działają jak cegiełki, które systematycznie wzmacniają fundamenty relacji między małżonkami oraz między rodzicami a dziećmi. W ich braku relacje stają się powierzchowne i chłodne, co może prowadzić do emocjonalnego dystansu i poczucia izolacji. Intymność, zarówno fizyczna, jak i emocjonalna, jest niezbędna do utrzymania bliskości i zaufania, które są podstawą zdrowych relacji rodzinnych. Kiedy te elementy są obecne, rodzina może rozwijać się duchowo, czerpiąc siłę z wzajemnego wsparcia i miłości. Kiedy ich zabraknie, rodzina staje się jedynie zbiorem osób powiązanych przez więzy krwi lub wspólne zobowiązania.

5. Środki zaradcze proponowane przez papieża Franciszka

W adhortacji pojawiają się jednak porady, które mają zaradzić problemom, dotyczącym duchowości małżeńskiej. Modlitwa i zaufanie Bogu mają przezwyciężyć strach przed małżeństwem sakramentalnym. Istotne jest formowanie młodych ludzi, aby zrozumieli, że małżeństwo daje miłości „konkretny rozwój” (Franciszek, 2016, no. 131) i stabilizację. Wsparcie ze strony rodziny i innych małżonków z większym stażem ma stanowić wzór i wsparcie dla młodych. Jednocześnie rozwiązania instytucjonalne mają wspierać rodziny i ich rozwój. Nadmierny indywidualizm w rodzinach może być przełamany przez formy spędzania wspólnego czasu – modlitwę czy rozmowy. To właśnie poświęcenie czasu dla drugiego jest, według Franciszka, podstawowym przejawem miłości. Dzięki temu wspólnemu budowaniu więzi będzie można razem przezwyciężyć kryzysy (Franciszek, 2016, nos. 136–141). W momentach trudności i problemów małe gesty miłości stają się szczególnie ważne, podtrzymując więzi i dając nadzieję. Duchowość rodzinna często łączy się z głęboką bliskością i zaufaniem, które umożliwiają otwarte dzielenie się uczuciami i wspólne przezwyciężanie wyzwań. Bez tych gestów, relacje w rodzinie mogą ulec osłabieniu, co utrudnia rozwój duchowy.

6. Podsumowanie

Podsumowując, duchowość rodzinna i małżeńska, jak przedstawia to papież Franciszek w adhortacji *Amoris Laetitia*, jest dynamicznym i złożonym procesem, który obejmuje zarówno relacje wewnętrzne między małżonkami i dziećmi, jak i relacje zewnętrzne z innymi ludźmi. Kluczowym elementem tej duchowości jest codzienne wyrażanie miłości i troski, które odzwierciedlają Bożą miłość i przyczyniają się do budowania głębokiej wspólnoty międzyludzkiej. Papież podkreśla, że duchowość ta nie polega na osiągnięciu wyjątkowych mistycznych przeżyć, ale na „duchowości więzi”, której sedno tkwi w prostych gestach miłości i czułości w codziennym życiu rodzinnym.

Jednakże współczesne zagrożenia, takie jak zmiany antropologiczno-kulturowe, nadmierne przeakcentowanie indywidualizmu oraz odchodzenie od praktyk religijnych, stanowią poważne wyzwanie dla duchowości rodzinnej. Papież Franciszek ostrzega, że brak wsparcia społecznego dla małżeństwa i rodziny, obawy przed trwałymi relacjami oraz materializm i sekularyzm mogą prowadzić do osłabienia więzi rodzinnych i duchowości. W obliczu tych zagrożeń papież wzywa do świadomego budowania relacji opartych na wzajemnej miłości, wierności i otwartości na Boga, podkreślając, że duchowość małżeńska i rodzinna wymaga stałego wysiłku i zaangażowania.

Data wpłynięcia: 2024-07-30;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2024-10-25;

Data przesłania do druku: 2024-12-18.

References

- Blackman, J. (2024) *Jeraldine Blackman na Instagramie, Instagram*. Available at: <https://www.instagram.com/reel/C7pkAOOS2ni/> (Accessed: 3 June 2024).
- Dodge, B. (2018) 'Budowanie związków uczuciowych z wykorzystaniem sieci internetowej – studium pedagogiczne', *Neodidagmata*, (36/37), pp. 123–139. Available at: <https://doi.org/10.14746/nd.2018.36/37.12>.
- Drath, W. et al. (2015) 'Zalogowani w Internecie – wylogowani z rodziny?: nadużywanie Internetu przez młodzież a wyzwania rozwojowe i relacje rodzinne', *Logged on to the Internet – logged out of families?: Internet abuse by adolescents in the context of developmental challenges and family relations*. Edited by M. Wysocka-Pleczyk and B. Gulla, 4, pp. 151–155.

- Franciszek (2016) *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia” Ojca Świętego Franciszka do biskupów do kapłanów i diakonów do osób konsekrowanych do małżonków chrześcijańskich i do wszystkich wiernych świeckich o miłości w rodzinie*. Available at: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (Accessed: 28 November 2024).
- Europol (ed.) (2023) *Internet organised crime threat assessment (IOCTA) 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: <https://doi.org/10.2813/587536>.
- Forma, P. (2017) 'Zaangażowanie rodziców w przestrzeni mediów społecznościowych (na przykładzie zjawiska sharentingu)', *Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne*, (4), pp. 77–91.
- Fundacja Edukacji Zdrowotnej i Psychoterapii (2018) 'Zdrowotne, społeczne i ekonomiczne skutki konsumpcji pornografii – raport FEZiP 2018'. Available at: <https://www.edukacja-zdrowotna.pl/zdrowotne-spoeczne-i-ekonomiczne-skutki-konsumpcji-pornografii-raport-fezip-2018/> (Accessed: 3 June 2024).
- Huczek, K. (2023) 'Cyfrowi tubylcy i cyfrowi imigranci. O społecznych wyzwaniach i zagrożeniach w cyberprzestrzeni', *Cybersecurity and Law*, 10(2), pp. 414–429. Available at: <https://doi.org/10.35467/cal/174954>.
- Manning, J.C. (2006) 'The Impact of Internet Pornography on Marriage and the Family: A Review of the Research', *Sexual Addiction & Compulsivity*, 13(2–3), pp. 131–165. Available at: <https://doi.org/10.1080/10720160600870711>.
- Pater, D. (2015) 'Współczesne media a relacje w rodzinie', *Kultura - media - teologia*, (21), pp. 23–38.

